

“ฉบับที่ 1”

ทอรุ่งศิริรัตยา

การศึกษาวอลดอร์ฟ

Sirattthaya Waldorf School

๐๐ สิริรัตยา

การศึกษาวอลดอร์ฟ

ขอขอบคุณชาวคีร์รีธยาที่ร่วมเดินทางบนเส้นทางที่ดั่งามสำหรับการสร้างโรงเรียนให้กับลูกๆ ของเรา สำหรับทอรั้งคีร์รีธยาฉบับแรกนี้ เนื่องจากโรงเรียนคีร์รีธยาของเราเป็นโรงเรียนวอลดอร์ฟ เรามาเรียนรู้เบื้องต้นว่า

- รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ผู้เริ่มต้นการศึกษานี้คือใคร
- การศึกษาแบบวอลดอร์ฟเริ่มต้นขึ้นอย่างไร และมีโรงเรียนวอลดอร์ฟมากแค่ไหน
- การศึกษาแนววอลดอร์ฟอยู่บนพื้นฐานของมนุษยปรัชญา เรามาเรียนรู้ว่ามนุษยปรัชญาคืออะไร
- โรงเรียนวอลดอร์ฟ แห่งแรกตั้งขึ้นที่ประเทศเยอรมันในช่วงเวลาแห่งความลำบากของชาวเยอรมัน หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เรามาเรียนรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและการสูญเสียของเยอรมัน ซึ่งเป็นเหตุให้เอมิล มอลต์ต้องการเปลี่ยนทิศทางของสังคมเสียใหม่

สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาชีวประวัติของรูดอล์ฟ สไตเนอร์ สามารถอ่านได้ในหนังสือ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner — A Teacher from the West) ซึ่งมีอยู่ในห้องเรียนพ่อแม่คีร์รีธยา

แล้วพบกันใหม่ในทอรั้งคีร์รีธยาฉบับถัดไป ขอขอบคุณมากค่ะ/ครับ

ทีมงานวิชาการ

Rudolf Steiner (รูดอล์ฟ สไตเนอร์)

ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการศึกษา
วอลดอร์ฟ เกษตรกรรมระบบชีวพลวัต
(Biodynamics) หรือมนุษยปรัชญา
ไม่ช้าก็เร็วย่อมได้พบได้เห็นชื่อ
รูดอล์ฟ สไตเนอร์ผู้ริเริ่มนวัตกรรม
เหล่านี้ รวมทั้งอื่นๆ อีกมากหลายขึ้นมา

Stewart Easton อดีตเลขา
ธิการมนุษยปรัชญาสมาคมอเมริกา
กล่าวว่า “ถ้าสไตเนอร์ไม่ได้เป็นอะไร
อีกนอกจากนักปรัชญา หรือนักเทววิทยา
หรือนักการศึกษา หรือผู้ทรงคุณวุฒิ
เรื่องเกอเธ่ หรือผู้เชี่ยวชาญการเกษตร
หรือสถาปนิก หรือผู้ทรงความรู้เรื่อง
สมุนไพรบำบัดโรค หรือนักการละคร

หรือนวัตกรรมศิลปะผู้คิดค้นยูริมีขึ้นมา ยุคสมัยที่นับถือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
ก็คงจะต้องมีแทนพิเศษไว้สำหรับเขาแล้ว แต่ที่สไตเนอร์เป็นทั้งหมดนี้ในเวลา
เดียวกัน”

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 1861 ได้นำรูดอล์ฟ สไตเนอร์มาสู่โลก ที่ Kraljevec
เมืองเล็ก ๆ แถบชายแดนออสเตรีย-ฮังการี (ปัจจุบันอยู่ในโครเอเชีย) ณ เวลา
และสถานที่อันเป็นรอยต่อของ 2 ภาวการณ์ เขาใช้ชีวิตวัยเด็กท่ามกลางธรรมชาติ
ในชนบท มีภูเขาและท้องทุ่งเป็นที่เล่น ขณะที่บิดาทำงานที่สถานีรถไฟ เขาจึง
เติบโตขึ้นมา ณ ส่วนของยุโรปซึ่งตะวันออกบรรจบตะวันตก ณ กาลสมัยซึ่งวิถี
การผลิตเริ่มเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม ประชากรเคลื่อนย้ายจาก
ชนบทมาสู่เมือง เขาได้ค้นเคยทั้งวิถีชีวิตในธรรมชาติและเทคโนโลยีสมัยใหม่

การศึกษาระดับปริญญาของเขาเริ่มจากสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จบลงที่ปริญญาเอกสาขาปรัชญา ผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของสไตเนอร์คือ Johann Wolfgang von Goethe งานของเกอเธ่ทำให้เขาพบจุดเชื่อมที่จะสร้างแนวทางของตนเองขึ้น วิทยาศาสตร์ในแบบฉบับเกอเธ่ (Goethean Science) กลายมาเป็นต้นแบบการศึกษาโลกแห่งจิตวิญญาณตามหลักปรากฏการณ์วิทยาของสไตเนอร์ การเชื่อมรอยต่อระหว่างโลกแห่งการรับรู้ภายในและภายนอก

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและวัฒนธรรม รูดอล์ฟ สไตเนอร์ เชื่อว่าในยุคควัตถุนิยมซึ่งกำลังก่อกำเนิดขึ้นนั้น ความเข้าใจใหม่ต่อเรื่องจิตวิญญาณเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดต่อสวัสดิภาพในอนาคตของมนุษยชาติ และเขามีภารกิจที่จะต้องสร้างความเข้าใจใหม่ที่สามารถสนองตอบวัฒนธรรมตะวันตกในยุคศตวรรษที่ 20 ได้

เขาเคารพต่อหนทางแห่งจิตวิญญาณของตะวันออก และได้นำมาปรับเป็นหนทางร่วมสมัยที่นำมนุษยชาติไปสู่การค้นหาความจริงอันลึกซึ้งนอกเหนือไปจากมิติทางกายภาพ การนำศิลปะ วิทยาการและจริยธรรมมาบรรจบกันในรูปแบบใหม่ซึ่งพัฒนาขึ้นจากรูปแบบเก่าแต่แปรไปสู่สภาวะใหม่ ซึ่งเขาให้ชื่อว่า “มนุษยปรัชญา”

วิธีการหลักที่เขาใช้ในการเผยแพร่ความคิดก็คือการปาฐกถารรธาธิบายระหว่างปี 1900-1925 เขาเดินทางไปบรรยายตามที่ต่างๆ ในยุโรปกว่า 6,000 ครั้ง นอกจากนั้นยังเขียนหนังสืออีกหลายสิบเล่ม ให้คำแนะนำปรึกษาเป็นการส่วนตัวแก่ผู้คนอีกนับไม่ถ้วน

จากเมล็ดพันธุ์แห่งความคิดและวัฒนธรรมใหม่ที่เขาวางไว้ ได้แตกรากแผ่กิ่งก้าน รวมทั้งให้ดอกผลในแทบทุกสาขาของกิจกรรมมนุษย์ มนุษยปรัชญาได้สร้างมิติใหม่ขึ้นในแทบทุกด้านของชีวิต นำเสนอทางออกแก่ปัญหามานานของโลก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา (Waldorf) การศึกษาบำบัดสำหรับเด็กพิเศษ (Camphill) เกษตรกรรมระบบชีวพลวัต (Biodynamics) การแพทย์แผนมนุษยปรัชญา ศิลปะ สถาปัตยกรรม เศรษฐศาสตร์ เกษตรกรรม วิทยาศาสตร์ ศาสนา (Christian Community) และยูริธมี

รู돌ฟ์ สไตเนอร์ ได้ทำงานอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อยเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ ตราบจนเสียชีวิตในวันที่ 30 มีนาคม 1925 ความพยายามและแรงบันดาลใจจากเขาก่อให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมมากมาย นวัตกรรมของเขาส่งอิทธิพลออกไปในสังคมวงกว้าง เปิดศักราชภาพใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของยุคสมัย ไม่ว่าจะเป็นสังคม วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา หรือชนชาติใด ต่างก็สามารถรับเอามนุษยปรัชญาไปใช้ในบริบทของตนได้ทั้งสิ้น หลักการและแนวคิดของเขายังคงจุดประกายให้ผู้คนยึดถือและนำไปปฏิบัติมากขึ้นเรื่อยๆ ตราบจนทุกวันนี้

ที่มาของข้อมูล<http://anthrothai.weebly.com/rudolf-steiner.html>

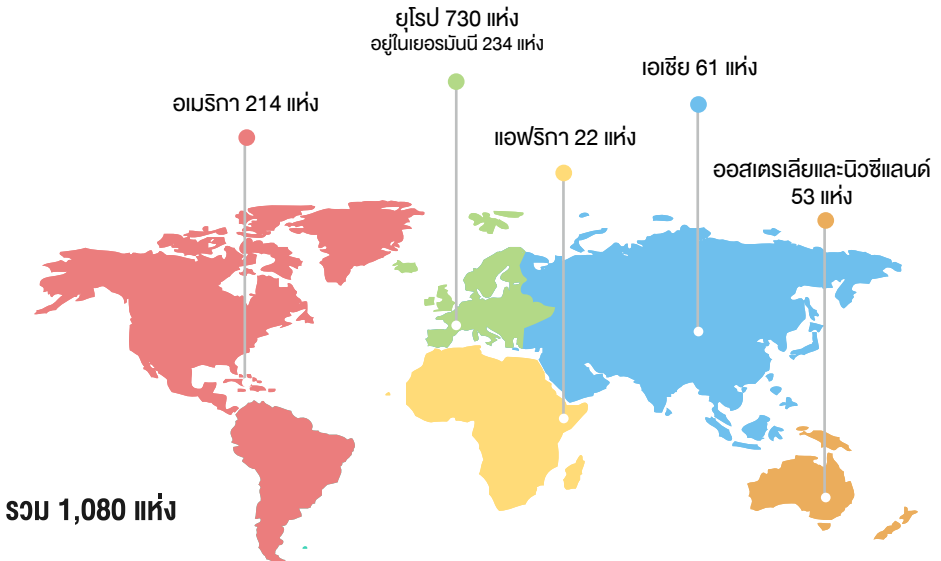
การศึกษาแบบวอลดอร์ฟเริ่มต้นขึ้นอย่างไร

โรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกตั้งขึ้นในช่วงเวลาแห่งความลำบากของชาวเยอรมันหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งชาวเยอรมันแสวงหาวิธีการเปลี่ยนแปลงสังคมที่โหดร้ายทารุณต่อมนุษยชาติให้สิ้นไป เอมีล มอลต์ ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ วอลดอร์ฟ แอสโซเรียที่สตูทการ์ท เป็นนักอุตสาหกรรมที่ต้องการเปลี่ยนทิศทางของสังคมเสียใหม่ในค.ศ.1919เขาได้เชิญสไตเนอร์ไปบรรยายแนวคิดของเขาให้คณงานในโรงงานฟังและได้รับการร้องขอจากทางโรงงานให้เปิดโรงเรียนตามปรัชญาของเขาให้แก่บุตรหลานของคนงานรวมทั้งเปิดหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ด้วย สไตเนอร์ตกลง โดยมีเงื่อนไข 4 ข้อ คือโรงเรียนต้องรับเด็กทุกคน มีการเรียนรวม สอน 12 ปี และครูที่รับผิดชอบโดยตรงกับเด็ก ควรจะมีบทบาทนำในโรงเรียนด้วยการเป็นอิสระจากรัฐและปัญหาเศรษฐกิจและในที่สุดสามารถเปิดโรงเรียนในวันที่ 7 กันยายน 1919

ที่มาของข้อมูลhttps://parentschool.wordpress.com/ศึกษา_วอลดอร์ฟ/

มีโรงเรียนวอลดอร์ฟมากแค่ไหน

ตั้งแต่โรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกตั้งขึ้นที่สตูทการ์ท ในปี 1919 และโรงเรียนอนุบาลในปี 1926 ปัจจุบันมีโรงเรียนวอลดอร์ฟและ รูดอล์ฟ สไตเนอร์ 1080 แห่ง ใน 64 ประเทศ และอนุบาล 1843 แห่งใน 70 ประเทศ

ที่มาของข้อมูล https://www.freunde-waldorfe.de/fileadmin/user_upload/images/Waldorf_World_List/Waldorf_World_List.pdf

มนุษยปรัชญา

การศึกษาแนววลดอร์ฟอยู่บนพื้นฐานของมนุษยปรัชญาเช่นเดียวกับ เกษตรกรรมระบบชีวพลวัต (Biodynamics) ศิลปะการเคลื่อนไหวจิตตลีลา (eurythmy) การศึกษาบำบัด (Camphill) สถาปัตยกรรม การแพทย์แผนมนุษยปรัชญา ฯลฯ

นั่นคือจุดร่วมและหัวใจของศาสตร์แขนงต่างๆ ดังกล่าวซึ่งดร.รูดอล์ฟ สไตเนอร์ ริเริ่มขึ้นและให้คำชี้แนะไว้ หากมีเพียงเทคนิควิธีการของวลดอร์ฟ Biodynamic หรือการศึกษาบำบัดแต่ขาดมนุษยปรัชญาเป็นแกนหล่อเลี้ยงเสียแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับโครงเปล่าๆ ที่ปราศจากวิญญาณ

คำว่า มนุษยปรัชญา (anthroposophy) หมายถึงการตระหนักรู้ในความเป็นมนุษย์ คำนี้มีที่ใช้เริ่มแรกมาจากนักคิดชาวเยอรมันยุคศตวรรษที่ 19 จำนวนหนึ่ง Ignaz Troxler แพทย์และนักคิดแนวองค์รวมชาวสวิสถือว่ามนุษยปรัชญาเป็นพื้นฐานที่ได้มาจากธรรมชาติของมนุษย์ จึงเรียกว่า “มนุษยปรัชญา” อันเป็นปรัชญาธรรมชาติขั้นสูงสุด

รูดอล์ฟ สไตเนอร์นำคำว่า “มนุษยปรัชญา” มาจาก Robert Zimmermann นักปรัชญาชาวออสเตรียซึ่งเขียนหนังสือเรื่องนี้เอาไว้ โดยเห็นว่าเราจะต้องอยู่บนฐานและมุมมองของมนุษย์ สไตเนอร์ได้นำมาขยายความว่า เราเริ่มต้นจากจุดที่เราอยู่ คือการเป็นมนุษย์ในโลกกายภาพ พิจารณามนุษย์ในมิติที่มองเห็น เช่นเดียวกับที่มนุษย์-วิทยา (anthropology) ทำ แต่ก็ไม่ได้หยุดอยู่เพียงนั้น เนื่องจากเห็นว่ามนุษย์ไม่ได้มีเพียงมิติทางกายภาพ หากยังเป็นผู้มีจิตวิญญาณอีกด้วย และมนุษยปรัชญาเป็นวิถีแห่งความรู้ซึ่งมุ่งหมายจะนำทางจิตวิญญาณของมนุษย์ในยุคสมัยของเรา ให้ไปเชื่อมกับจิตวิญญาณซึ่งซึ่มช่านอยู่ในจักรวาล

มนุษยวิทยาและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติช่วยให้เรามีความเข้าใจในมนุษย์และโลกที่เราอาศัยอยู่ได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่ใช่ทั้งหมด ปรากฏการณ์ทางกายภาพที่เรามองเห็นเป็นเพียงด้านเดียวเท่านั้น ยังมีมิติทางจิตวิญญาณอยู่อีกด้านหนึ่ง ซึ่งจะต้องนำมาประกอบกันจึงจะครบถ้วน เต็มเต็มสภาพความเป็นจริงที่ดำรงอยู่

ยุคสมัยแห่งวัตุนิยมทำให้เราถูกตัดขาดห่างไกลจากโลกแห่งจิตวิญญาณออกไปทุกที เราสามารถพัฒนาพลังในจิตซึ่งยังไม่ได้มีการนำมาใช้ในสถานะสำนึกปกติขึ้นมา ปลุกจิตวิญญาณในตัวเราขึ้นมา ให้เชื่อมโยงเข้ากับจิตวิญญาณในเอกภพ ซึ่งจะขยายความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์และโลกที่เราอาศัยอยู่ให้กว้างไกลลึกซึ้งขึ้น เกินกว่าเพียงขอบเขตทางกายภาพหรือวัตถุ

มนุษยปรัชญา ให้ภาพและมุมมองของมนุษย์ในองค์ประกอบต่างๆ ในแต่ละช่วงพัฒนาการ อธิบายให้เราเข้าใจว่ามนุษย์เมื่อถือกำเนิดขึ้นมาแล้วพบและรู้จักโลกอย่างไรบ้าง ผ่านวิวัฒนาการมาอย่างไรในแต่ละยุคสมัยความหมายของชีวิตและการเป็นมนุษย์คืออะไร

“เราไม่ควรมองมนุษยปรัชญาเป็นทฤษฎี ศาสตร์หรือความรู้ตามความหมายธรรมดา มันเป็นเรื่องที่องงามอยู่ในจิตของเรา จากเพียงความรู้และทฤษฎีไปสู่ความมีชีวิตในฉบับพลัน สู่ห้วงอวกาศแห่งชีวิต โดยวิธีนี้ มนุษยปรัชญาจึงไม่เพียงให้ความรู้แก่เราเท่านั้น หากยังให้พลังที่ช่วยเราในชีวิตประจำวันระหว่างการดำรงอยู่ทางกายภาพ รวมทั้งชีวิตทั้งหมดที่เราใช้ไประหว่างการดำรงอยู่ทางกายภาพและการดำรงอยู่ที่ไม่ใช่ทางกายภาพ ระหว่างความตายและการเกิดใหม่ ยิ่งเรามีประสบการณ์ต่อมนุษยปรัชญาว่าให้ความเข้มแข็ง การเกื้อหนุนและพลังสร้างเสริมชีวิตแก่เราเท่าใด เราก็ยิ่งมีความเข้าใจในมนุษยปรัชญามากขึ้นเท่านั้น”

รูโดลฟ์ สไตเนอร์

ความคิดหลายอย่างที่มาจากมนุษยปรัชญาบัดนี้ได้ซึมซาบแพร่กระจายไปในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือการเรียนสหศึกษา ซึ่งขณะนี้กลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไปแล้ว แต่เมื่อโรงเรียนวอลดอร์ฟเริ่มเปิดนับเป็นสิ่งใหม่ ความคิดอีกหลายอย่างของมนุษยปรัชญา ซึ่งแรก ๆ เป็นที่คลางแคลง เพราะขัดกับความคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ก็ได้รับการพิสูจน์หรือค้นพบในภายหลัง เช่น ความคิดเรื่องประสาทสัมผัส 12 ประเภทของมนุษย์ หลายสิ่งหลายอย่างที่ สไตเนอร์เคยกล่าวไว้เกือบร้อยปีมาแล้ว เพิ่งเป็นที่ค้นพบในวงกว้างในเวลาต่อมา

งานด้านต่างๆ ของมนุษยปรัชญา

มนุษยปรัชญาไม่ได้เป็นเพียงความคิด มโนทัศน์ ทฤษฎีนามธรรมที่เลื่อนลอย ไม่ได้มีไว้สำหรับรู้หรือนำมาพูดคุย แต่ทว่าให้ความรู้ความเข้าใจสำหรับนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิต ให้แรงบันดาลใจและเข็มทิศสำหรับนำไปฟื้นฟูสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ในโลก อาทิเช่น

- * การศึกษาวอลดอร์ฟ
- * การแพทย์แผนมนุษยปรัชญา
- * เกษตรกรรมระบบชีวพลวัต (Biodynamics)
- * ศิลปะการเคลื่อนไหวจิตตลีลา (eurythmy)
- * การศึกษานำบัด (Camphill)
- * สถาปัตยกรรมแนวมนุษยปรัชญา
- * ศิลปะและดนตรี
- * การบำบัดด้วยยูริธมี ศิลปะ ดนตรี การนวด
- * เศรษฐศาสตร์การเงิน
- * พยาบาล
- * การร้องเพลงแบบ Werbeck
- * การพัฒนาองค์กรและชุมชน
- * เกษัชกรรม (Weleda และ Wala)
- * การเยียวยาเด็กที่ประสบภัยพิบัติ
- * ทัศนกรรม

ฯลฯ

Goetheanum

จากการที่มนุษย์ปรัชญาให้คำตอบแก่คำถามที่คนจำนวนมากมีอยู่ในใจ จึงมีผู้รับคำชี้แนะของรูโด้ลฟ สไตเนอร์ ไปใช้งานด้านต่างๆ มากขึ้นทุกที ผู้คนที่ทำงานตามแนวทางมนุษย์ปรัชญา หรือสนใจใคร่เรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์ปรัชญา จึงมารวมตัวกันที่มนุษย์ปรัชญาสมาคมในประเทศหรือท้องถิ่นของตน เพื่อศึกษามนุษย์ปรัชญา และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันจากการทำงานตามหลักการนี้ รวมทั้งชมรมมนุษย์ปรัชญาประเทศไทยด้วย โดยมีมนุษย์ปรัชญาสมาคมกลางที่ Goetheanum ดอร์นาค สวิตเซอร์แลนด์เป็นศูนย์กลาง

Goetheanum ได้รับการก่อสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกบนที่ดินที่มีผู้ยกให้ สไตเนอร์ ที่ดอร์นาค สวิตเซอร์แลนด์ เขาจึงออกแบบอาคารไม้ใหญ่ที่สุดขึ้น ประกอบด้วย โดม 2 หลังเชื่อมต่อกัน นับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ทางสถาปัตยกรรมอย่างหนึ่ง

แต่อาคารหลังนี้ต้องวอดลงกับเปลวเพลิงในวันสิ้นปี 1922 สไตเนอร์ จึงออกแบบ Goetheanum อีกหลังหนึ่งขึ้นสร้างด้วยคอนกรีตแทนที่อาคารเดิมเป็นอีกตัวอย่างของสถาปัตยกรรมแนวมนุษย์ปรัชญาอันโดดเด่น แต่ละปีนักมนุษย์ปรัชญานับพันนับหมื่นจากทั่วโลกเดินทางมาที่นี่เพื่อเข้าร่วมประชุม สัมมนา ชมการแสดง ดนตรี ยูริธมีละครเรื่อง Faust หรือ Mystery Dramas ที่ สไตเนอร์ ประพันธ์ไว้บ้างก็มาเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ซึ่งออกแบบตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมแนวมนุษย์ปรัชญา

ที่มาของข้อมูล <http://anthrothai.weebly.com/36173609364036253618361136193633359435973634.html>

สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง

วันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1914 — 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 1918 (การสงบศึก)

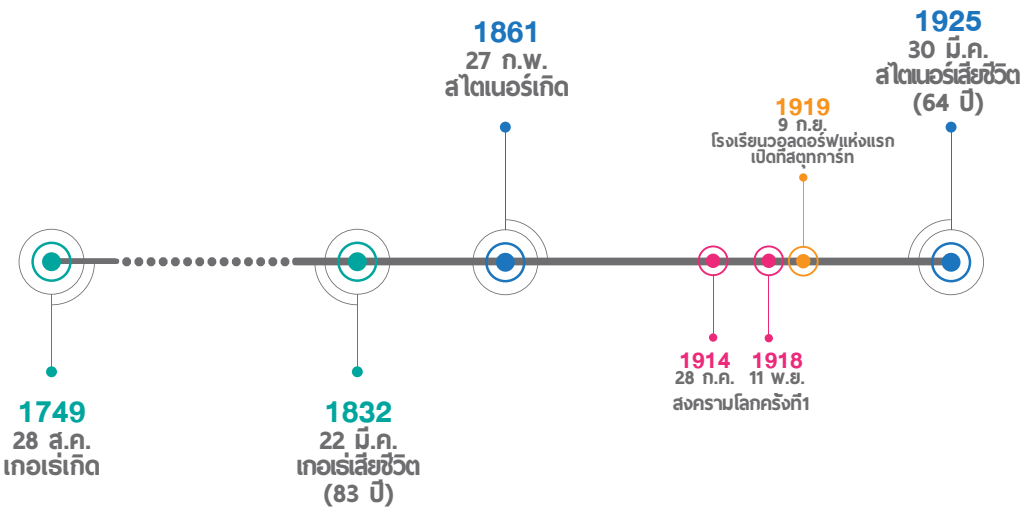
สถานที่ ทวีปยุโรป ทวีปแอฟริกา ตะวันออกกลาง หมู่เกาะแปซิฟิก จีน และนอกชายฝั่งอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ฝ่ายสัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ มีทหารกว่า 70 ล้านนาย ซึ่งเป็นทหารยุโรปเสีย 60 ล้านนาย ถูกระดมเข้าสู่สงครามใหญ่ที่สุดสงครามหนึ่งในประวัติศาสตร์นี้สงครามโลกครั้งที่หนึ่งยังนับว่าเป็นความขัดแย้งวงกว้างภายในทวีปยุโรปครั้งใหญ่ที่สุดนับตั้งแต่สงครามนโปเลียน ทหารผู้เข้าร่วมรบเสียชีวิตเกิน 9 ล้านนาย

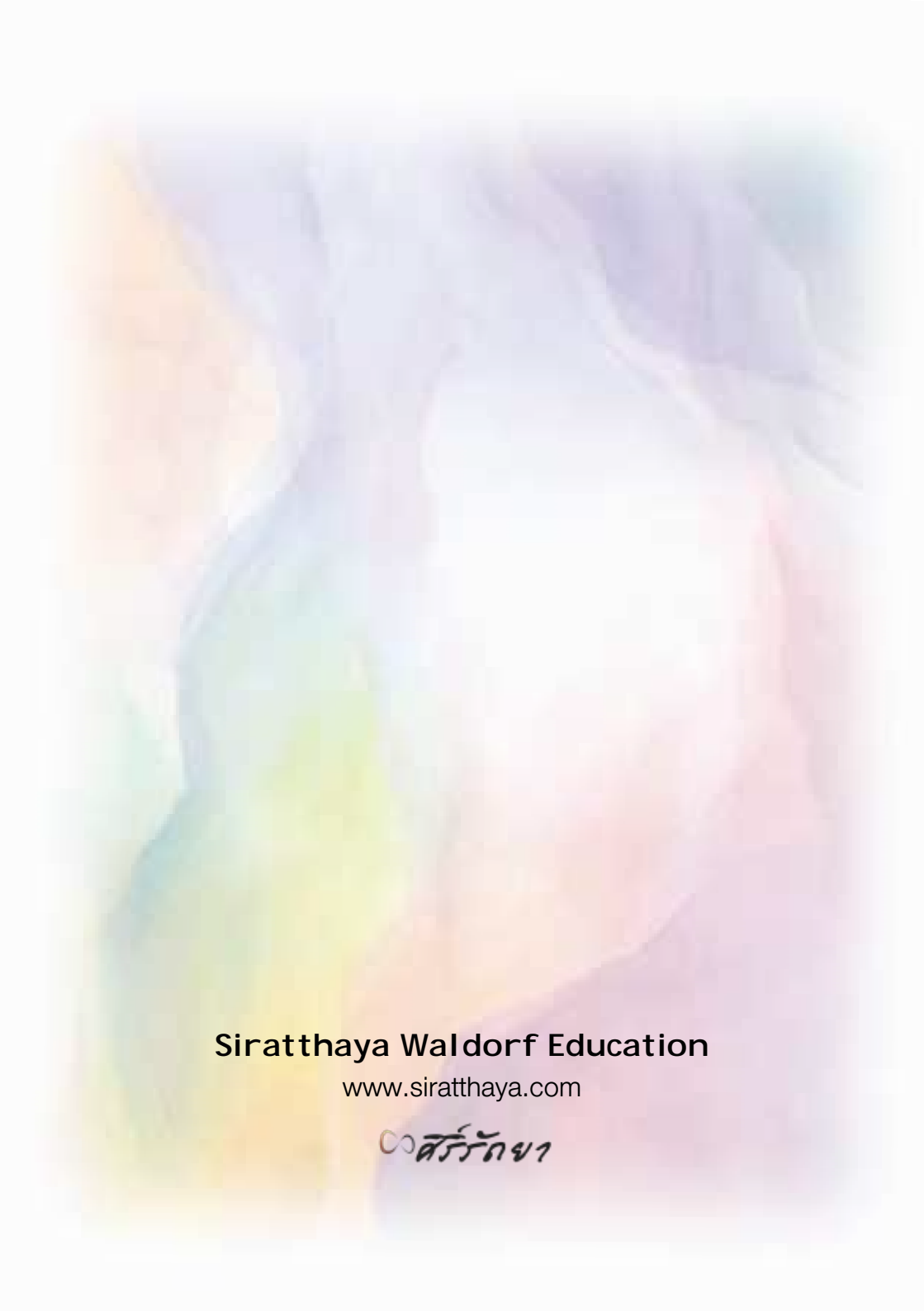
ผลลัพธ์

- จักรวรรดิเยอรมัน จักรวรรดิรัสเซีย จักรวรรดิออตโตมัน จักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี สิ้นสุดลง
- การตั้งประเทศใหม่ในยุโรปตะวันออกและตะวันออกกลาง
- การโอนอาณานิคมของเยอรมนีและดินแดนของอดีตจักรวรรดิออตโตมันให้แก่ชาติอื่น
- การก่อตั้งสันนิบาตชาติ

แหล่งที่มาของข้อมูล: วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี

การเกิดการศึกษาออลดอร์ฟ

Siraththaya Waldorf Education

www.siraththaya.com

๐๓ สิริรัตนา